

ARVAMUS

Kohtuasi:	Vabariigi Presidendi taotlus tunnistada kirikute ja koguduste seaduse muutmise seadus põhiseadusega vastuolus olevaks
Kaasatud isik I:	Eesti Kristlik Õigeusu Kirik (EKÕK) registrikood 80202812 aadress Pikk 64/1-4, 10133 Tallinn
Kaasatud isik II:	Pühtitsa Jumalaema Uinumise Stavropigiaalne Naisklooster (Pühtitsa klooster) registrikood 80204900 aadress Kuremäe küla, 41201 Alutaguse vald, Ida-Viru maakond
Lepinguline esindaja I:	vandeadvokaat Artur Knjazev Advokaadibüroo Boutique Legal Novira Plaza, Tartu mnt 25, 10117 Tallinn e-post artur.knjazev@btq.legal
Lepinguline esindaja II:	vandeadvokaat Steven-Hristo Evestus Advokaadibüroo Sirel & Partnerid Vesivärava 50, 10152 Tallinn e-post steven.evestus@sirel.com

ARVAMUSE KOKKUVÕTE:

EkÕK ja Pühtitsa klooster on nõus Vabariigi Presidendi poolt 03.10.2025 Riigikohtule esitatud taotlusega, mille kohaselt kirikute ja koguduste seaduse muutmise seadus on vastuolus põhiseaduse (PS) §-des 40 ja 48 sätestatud usu-, veendumus- ja ühinemisvabadusega ning PS §-ga 11. Kollektiivse usuvabaduse kaitseala hõlmab muu hulgas õigust olla registreeritud juriidilise isikuna, sest vastasel juhul muutuvad usuvabaduse paljud individuaalsed aspektid haavatavaks. Riigi julgeolek ei ole põhiseaduse kohaselt usuvabaduse piiramise legitiimseks aluseks. Kirikute ja koguduste seaduse muutmise seadus ei vasta õigusselguse nõuetele, kuna seal kasutatud mõisted jätavad niivõrd avara tõlgendusruumi, et adressaadil puudub võimalus oma käitumist etteaimatavalt kujundada. Samuti omistab see kollektiivse vastutuse välismaiste isikute tegude eest, mis jäävad kohalike usuorganisatsioonide mõjusfäärist välja. Seadusandja ei ole analüüsinud muudatuse kohaldamise piire ega rakendamise tegelikke tagajärgi. Piirangud ei ole sobivad, kuna need ei soodusta eesmärgi saavutamist, vaid võivad vastupidi ühiskonna sidususele ja seeläbi julgeolekule vastu töötada. Piirangud ei ole vajalikud, kuivõrd kehtiv õiguskord annab riigile nii ennetavad kui ka reageerivad tööriistad usuliste ühenduste tegevusest lähtuvate võimalike riskide käsitlemiseks. Kehtestatud on imperatiivne sundlõpetamise mehhanism ilma leebemate abinõudeta, mis ei ole ei laiemas ega kitsamas mõttes proportsionaalne.

1 SEADUSEGA REGULEERITAKSE ÜKSIKJUHTUMIT

- 1.1 Seadus peab olema määratlemata isikute ringile suunatud üldakt.** Üldnõude kohaselt peaks akti vorm olema vastavuses selle materiaalse sisuga.¹ Seadus on oma laadilt õigustloov akt ehk õiguse üldakt, mis sätestab üldkohustuslikke abstraktseid käitumiseeskirju määratlemata isikute ringile.² Kui aga konkreetse üksikjuhtumi lahendamiseks antud haldusakt adresseeritakse määramata isikutele, on tegu üldkorraldusega.³ Akti liigi määramisel tuleb lähtuda eeskätt akti sisust, mitte üksnes selle formaalsest nimetusest.⁴ Käesoleval juhul vastuvõetud seadusemuudatus ei kujunda neutraalset üldregulatsiooni abstraktsete olukordade reguleerimiseks, vaid on sisult suunatud konkreetsele üksikjuhtumile – EKÕK-ile ja Pühtitsa kloostri nende seoste tõttu Moskva patriarhaadi ehk Vene Õigeusu Kirikuga (VÕK). Selline sihistus ilmneb ühtviisi eelnõu seletuskirjast, Riigikogu istungi protokollidest ja avalikes meediakajastustes esitatust.
- 1.2 Oluline on märkida, et Riigikogu aruteludes on põhilised etteheited olnud suunatud VÕK-ile ja konkreetsemalt patriarh Kirillile.** Riigikogu liikmete poliitilisi väiteid tuleb käsitada ettevaatusega, sest need võivad tegelikkust moonutada ja teenida seaduse vastuvõtmise õigustamist. Suur osa esitatud väidetest ei puuduta EKÕK-i ega Pühtitsa kloostrit, neid aga puudutavad väited on mitmel juhul ebaõiged. EKÕK ja Pühtitsa klooster on ühemõtteliselt distantseerunud patriarhi Üleilmse Vene Rahvusliku Kogu koosolekul tehtud avaldustest,⁵ mis said Riigikogu 06.05.2024 avalduse ajendiks (vt allpool). Neid seisukohti oli ekslik käsitada kogu õigeusu kiriku liikmete arvamusena.⁶ Käesolevas menetluses ei ole vajadust hakata ebaõiged väited üksikasjalikult ümber lükkama, kuna vaidluse keskmes on siiski seaduse põhiseaduspärasus, kuid tuleb rõhutada, et EKÕK ja Pühtitsa klooster ei toeta, ei ole toetanud ega pea ka kuidagi õigeks toetada mistahes agressiooni või välisriigi isiku vaenulikke avaldusi.
- 1.3 Riigil puudus seaduse muutmiseks muu sisuline ajend kui EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri keeldumine oma kanoonilise sideme muutmisest.** Enne seaduseelnõu Riigikokku esitamist pidas riik EKÕK-i ja Pühtitsa kloostriiga läbirääkimisi. Mõlemad teatasid ühemõtteliselt,⁷ et nende kanoonilist jurisdiktsiooni ei ole võimalik muuta. Samas ei rikkunud kumbki ühendus kehtivat õigust viisil, mis võimaldaks siseministril kohaldada KiKoS § 16 lg 2 punkti 4 koosmõjus § 16 lg 3 punktiga 1 ja taotleda sundlõpetamist. Sellegipoolest asuti looma uut regulatsiooni, mis muudab seni seaduskuulekad usulised ühendused ainuüksi nende kanoonilise sideme alusel õigusvastasteks ning loob eeldused nende sundlõpetamiseks ilma konkreetse rikkumise tuvastamiseta, eesmärgiga siiski saavutada sideme katkestamine sõltumata tegelikust käitumisest.
- 1.4 Eelnõu esitati Riigikogule selge eesmärgiga katkestada Eestis tegutsevate usuliste ühenduste kõik sidemed VÕK-iga.** Siseminister pidas vajalikuks reageerida üksikjuhtumile seaduse muutmisega. Sama arusaam seaduse vajaduse järele oli ka Riigikogu liikmetel. Tuues eelnõu Riigikokku, rõhutas toona siseministrina tegutsenud Lauri Läänemets, et algatuse ainus

¹ RKÜKo 31.05.2011, 3-3-1-85-10, p 23.

² RKPJKm 22.11.2010, 3-4-1-6-10, p 44; Riigikogus menetletavate eelnõude normitehnika käsiraamat, § 1, p 2, lk 3. Veebis: <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2021-09/Riigikogus%20menetletavate%20eel%C3%B5ude%20normitehnika%20eeskiri.pdf>.

³ RKPJKm 3-4-1-6-10, p 47.

⁴ *Ibid*, p 43.

⁵ Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku Sinodi läkitus. 02.04.2024. Veebis: <https://et.orthodox.ee/messages/mpeok-sinodi-lakitus/>; Pühtitsa Jumalaema Unumise Stavropigiaalse Nunnakloostri avalik kiri Riigikogu ja Eesti Kirikute Nõukogu liikmetele. 06.11.2024. Veebis: <https://www.puhtitsa.ee/docs/Avalik%20kiri.pdf>.

⁶ Suhhareva, S. Iguumenja Filareta: patriarhi seisukoht Ukraina sõjast on tema isiklik arvamus. ERR. 01.10.2024. Veebis: <https://www.err.ee/1609476212/iguumenja-filareta-patriarhi-seisukoht-ukraina-sojast-on-tema-isiklik-arvamus>.

⁷ Pühtitsa Jumalaema Unumise Stavropigiaalne Naisklooster. Pöördumine Siseministerile. 29.10.2024. Veebis: <https://www.puhtitsa.ee/docs/poordumissona-29.10.2024.pdf>; Eesti Kristlik Õigeusu Kirik. MPEÕK positsioon kiriku ja riigi vahelises kriisilukorras. 09.04.2024. Veebis: <https://et.orthodox.ee/messages/mpeok-positsioon-kiriku-ja-riigi-vahelises-kriisilukorras/>.

eesmärk on vältida olukorda, kus „Kremlist [...] juhitaks Eestis tegutsev usuorganisatsioon“ (09.04.2025 570 SE kolmas lugemine, 16:58), ning viitas murdepunktina „Venemaa Õigeusu Kiriku nõukogul“ 27.03.2024 vastuvõetud dokumendile (19.02.2025 570 SE esimene lugemine, 15:19). Ta aga eksitas, kuna nimetatud *nõukogu* ei ole VÕK-iga seotud organ, vaid Venemaa ühiskondlik-poliitiline institutsioon „Üleilmne Vene Rahvuslik Kogu“. Riigikogu liige Jaanus Karilaid kinnitas, et eesmärk on „võtta ära igasugused põhikirjalised viited sellele, et Moskva patriarhaadist saaks tulla siia mingit mõjutustegevust“ (18.06.2025 570 UA kolmas lugemine, 15:48). Riigikogu liige Ando Kiviberg selgitas, et jutt käib üheselt ja selgelt „alluvuse läbi lõikamisest isikutele, kes selgelt on väljendanud, et Eesti, Läti ja Leedu iseseisvus on ajutine nähtus ja need tuleb Venemaa poolt uuesti vallutada“ (11.06.2025 570 UA teine lugemine, 21:46), lisades, et ehkki eelnõu ei saa formaalselt seostada ühe kindla usuühendusega, on selle algatuse ajendiks Venemaa kallaletung Ukrainale ja Moskvale alluva Vene õigeusu kiriku „õnnistus“ sellele (17.09.2025 570 UA uuesti arutamine, 15:42). Riigikogu liige Helir-Valdor Seeder kirjeldas Moskva alluvuses olevaid kogudusi osana Venemaa agressiooni toetavast poliitilisest võrgustikust ja pidas eelnõu eesmärgiks selle mõju vähendamist (17.09.2025 570 UA uuesti arutamine, 15:37). Sama joont kajastab ka siseministeeriumi kodulehel avaldatud selgitus „Mida soovib riik?“ seoses kirikute ja koguduste seaduse muudatusega, millega esitatakse EKÕK-ile ja Pühtitsa kloostrile nõue katkestada „kõik administratiivsed alluvussuhted ja sidemed VÕK-iga“.⁸ Kokkuvõttes ei olnud eelnõu eesmärk kujundada abstraktne üldnorm, vaid katkestada konkreetsete Eestis tegutsevate usuliste ühenduste sidemed VÕK-iga.

1.5 Normi sõnastus on kujundatud nii, et see rakenduks konkreetsele adressaadile. Muudatused annavad valikulise ja kitsalt suunatud definitsiooni Eesti riigi julgeoleku, põhiseadusliku või avaliku korra ohule. Julgeolekuohtu on sisustatud KiKoS § 3 lg-s 2² sellisena, et see võib muu hulgas esineda siis, kui vaimulik keskus, juhtorgan, usuline ühendus või vaimulik juht toetab või on toetanud sõjalist agressiooni. See on otseselt võrreldav 06.05.2024 Riigikogu avalduse sõnastusega, millega kuulutati Moskva patriarhaat Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks. Muudatused lähtusidki nimetatud avaldusest (siseministeeriumi usuasjade osakonna õigusnõunik Erik Salumäe, 12.05.2025 õiguskomisjoni istung, lk 3). Niivõrd täpse sõnastuse ülevõtmine paigutab EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri seosed VÕK-iga paratamatult KiKoS § 3 lg 2¹ kohaldamisalasse. Siseministeeriumile ei jää EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri suhtes tõlgendusruumi, kuna välisriigis asuva usulise ühenduse toetus sõjalisele agressioonile ning sellest tulenev julgeolekuoht on 06.05.2024 Riigikogu avaldusega kindlaks tehtud ja nende seotust VÕK-iga on menetluses korduvalt fikseeritud (vt nt Lauri Läänemets, 09.04.2025 570 SE kolmas lugemine, 16:58). Tegemist on poliitilise valikuga, mille ulatust ja põhjendatust ei ole seletuskirjas ega menetlusaruteludes sisuliselt läbi kaalutud. Põhjendamata on jäänud, miks eelistati just neid tunnuseid teistele võimalikele ohuteguritele, mis võivad samavõrd riivata riigi julgeolekut, põhiseaduslikku või avalikku korda.

1.6 Riigikogu arutelud keskendusid järjekindlalt VÕK-ile ja temaga seotud üksustele. Kuigi seletuskiri viitas möödaminnes ka islamistliku äärmusluse potentsiaalsetele ohtudele,⁹ ei käsitletud seda Riigikogu menetluses sisuliselt ning teema jäi üksikuks teoreetiliseks näiteks (18.06.2025, 15:48 Jaanus Karilaid; 17.09.2025, 15:47 Ando Kiviberg) eelkõige EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri vastu seatud eesmärkide kunstlikuks tasakaalustamiseks. Kuna eesmärk oli algusest peale suunatud VÕK-iga seotud usulistele ühendustele, jäi üldnormi terviklik mõjude ja kohaldamisala analüüs läbi viimata, kuigi ka EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri sundlõpetamisega seonduvaid tagajärgi ei ole piisavalt analüüsitud. Ei ole selge, millised olukorrad jäävad sätte kohaldamisalast välja ega see, millele tugineb seadusandja arusaam seaduse rakendaja pädevusest. Menetluses on rõhutatud rakendaja

⁸ Siseministeerium. Kirikute ja koguduste seaduse muudatus. Uuendatud 21.04.2025. Veebis: <https://www.siseministeerium.ee/kirikute-ja-koguduste-seaduse-muudatus>.

⁹ Kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu 570 SE I seletuskiri, 27.01.2025, lk 5.

kaalutlusõigust konkreetse juhtumi hindamisel (Riigikogu liige Andre Hanimägi 17.09.2025 570 UA uuesti arutamine, 14:49), kuid see on otseselt vastuolus normi imperatiivse iseloomuga: KiKoS § 16 lg 3 p 1 järgi minister *taotleb* sundlõpetamist, ning KiKoS § 16 lg 2 p 4 järgi sellisel juhul *toimub* usulise ühenduse lõpetamine ja likvideerimine. Kui normi kujundamisel kaardistatakse üksnes konkreetne adressaat üldkohaldatavust analüüsimate, viitab see sellele, et üldakti vormi kasutatakse sisuliselt üksikjuhtumi lahendamiseks. Käesoleval juhul olid sihtmärgiks EKÕK ja Pühtitsa klooster. Rakendatavus ja mõju teistele võimalikele juhtumitele jäid sisuliselt käsitlemata, kuna need ei olnud seadusandja jaoks määrava tähtsusega.

1.7 Avalikus arutelus on seadust järjepidevalt seostatud Eestis VÕK-iga seotud ühendustega.

Suurimad meediakanalid raamistasid eelnõu juba menetluse algusest kui konkreetset ühendust reguleerivat vahendit. Eesti Päevaleht nimetas seda otsesõnu „Vene kiriku seaduseks”,¹⁰ ERR kirjutas, et seadus lahendab EKÕK-i alluvuse küsimuse ära ja et „kirik lahkub Moskva patriarhaadi juhtimise alt”,¹¹ ning kirjutades ühemõtteliselt: „See eelnõu puudutab MPEÕK-i”.¹² Postimees kirjutas, et muudatuste eesmärk on piirata EKÕK-i sidemeid Venemaaga,¹³ ning siseminister Igor Taro, kommenteerides seaduse vastuvõtmist, on nimetanud kahe õigeusu kiriku kujunemist Eestisse „ajalooliseks veaks”.¹⁴ Ka siseministeeriumi kommunikatsioon ise sidus eelnõu vastuvõtmise Moskva patriarhaadi alluvussidemete katkestamisega.¹⁵ Kokkuvõtlikult on avalikus ruumis kinnistunud arusaam, et muudatuste siht on katkestada Eestis tegutsevate ühenduste kanoonilised sidemed VÕK-ga.¹⁶ Seega ei ole üldsusel kahtlust, et tegu pole neutraalse üldnormi, vaid konkreetsete ühenduste sihipärase sundlõpetamise vahendiga.

1.8 Üksikjuhtumi reguleerimisega rikub seadusandja seadusloome põhimõtteid ning olemust.

Vastuvõetud seaduse vorm ei vasta selle materiaalsele sisule. Üsrik- ja üldakti eristamine on oluline, kuna isikute õiguste kaitse on nende puhul erinev. Kui tegemist on isikule suunatud, tema õigusi vahetult puudutava aktiga, ei saa välistada akti üldaktiks nimetamisega seda, et isik saaks oma õigusi kaitsta vahetult akti peale halduskohtusse pöördudes.¹⁷ Menetlus üldkorralduse andmisel kaitseb puudutatud isikute huve ja õigusi paremini kui menetlus üldakti andmisel.¹⁸ Näiteks, õigustloova akti põhiseaduspärasuse kontrolli algatamise õigus kuulub eelkõige Vabariigi Presidendile, õiguskantslerile, kohaliku omavalitsuse volikogule ja Riigikogule (PSJKS § 4). Seevastu üksikakti võib halduskohtus vaidlustada iga isik, kes leiab, et aktiga on rikutud tema subjektiivseid õigusi.

1.9 Üldakt peab tagama võimuharude tasakaalu ja olema rakendatav ka siis, kui poliitiline enamus vahetub.

Käesoleval juhul on üksikjuhtumi reguleerimine seadusega muutnud seadusloome tööriistaks konkreetse poliitilise eesmärgi saavutamiseks, mitte abstraktse ja püsiva reguleerimisraamistiku loomiseks. Poliitilise võimu toetus ei ole aga Norstati küsitluste alusel varem

¹⁰ Juhtkiri. President tegi õigesti, „Vene kiriku seadus” on oht demokraatiale. – Eesti Päevaleht. 03.10.2025. Veebis:

<https://epl.delfi.ee/artikkel/120407990/juhtkiri-president-tegi-oiigesti-vene-kiriku-seadus-on-oht-demokraatiale>.

¹¹ Riik loodab MPEÕK-i suhtes suveks selguse saavutada. – ERR. 31.01.2025. Veebis: <https://www.err.ee/1609591010/riik-loodab-mpeok-i-suhtes-suveks-selguse-saavutada>.

¹² Raiste, A. Õiguskomisjon arutas enne esimest lugemist kirikute seaduse muudatusi. – ERR. 18.02.2025. Veebis: <https://www.err.ee/1609609280/oiguskomisjon-arutas-enne-esimest-lugemist-kirikute-seaduse-muudatusi>.

¹³ Pulk, M. Õiguskomisjon tahab presidendi poolt tagasi saadetud kirikute seaduse eelnõud muuta. – Postimees. 12.05.2025.

Veebis: <https://www.postimees.ee/8247434/oiguskomisjon-tahab-presidendi-poolt-tagasi-saadetud-kirikute-seaduse-eelnoud-muuta>

¹⁴ Igor Taro: kahe õigeusu kiriku tekkimine Eestisse oli ajalooline viga. – ERR. 10.04.2025. Veebis:

<https://www.err.ee/1609659917/igor-taro-kahe-oigeusu-kiriku-tekkimine-eestisse-oli-ajalooline-viga>.

¹⁵ Riik loodab MPEÕK-i suhtes suveks selguse saavutada. – ERR. 31.01.2025. Veebis: <https://www.err.ee/1609591010/riik-loodab-mpeok-i-suhtes-suveks-selguse-saavutada>.

¹⁶ Raiste, A. – ERR. 18.02.2025. Veebis: <https://www.err.ee/1609609280/oiguskomisjon-arutas-enne-esimest-lugemist-kirikute-seaduse-muudatusi>.

¹⁷ RKPJKm 3-4-1-6-10, p 43.

¹⁸ *Ibid*, p 48.

nii madal olnud.¹⁹ 2025. aasta novembri seisuga koalitsioonierakondi toetab kokku 12,7% ning Riigikogu opositsioonierakondi 79,6% küsitlustele vastajatest.²⁰ Need näitajad osutavad, et parlamendis ellu viidav poliitika ei leia ühiskonnas laiapõhjalist heakskiitu ning tegelike probleemide asemel on seadusandlik fookus suunatud EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri sulgemisele, kuigi nendest tulenevalt reaalselt ohtu Eesti riigile ei ole tuvastatud. Kuivõrd praegu on seadus eesmärgi ja toime poolest suunatud sihipäraselt EKÕK-ile ja Pühtitsa kloostriks, siis ei piisa üksnes abstraktsest normikontrollist põhiseaduslikkuse järelevalve raames, vaid lisaks üldkohaldatavuse probleemidele tuleb hinnata ka normi vahetuid ja konkreetseid tagajärgi just nendele.

2 TEGEVUSPIIRANGUD EI VASTA ÕIGUSSELGUSE PÕHIMÕTTELE

2.1 Seadus peab vastama õigusselguse põhimõttele. Põhiseaduse (PS) § 11 teise lause kohaselt peavad põhiõiguste piirangud olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Igasugune usuvabaduse piirang peab lisaks põhinema piisavalt selgesti määratletud seadusel ega tohi lubada meelevaldset rakendamist.²¹ Riigivõimu omavoli keelu ja õigusselguse põhimõtted tulenevad PS § 13 lg-st 2. Õigusselguse kriteerium tähendab ühtlasi, et seadused ja muud õigusaktid peavad olema sõnastatud selgelt ja arusaadavalt ning olema piisavalt ammendavad ja täpsed, et igaühel oleks võimalik mõista regulatsiooni ning selle kohaselt kohandada oma käitumist.²² Vastuvõetud seadus nendele kriteeriumitele ei vasta.

2.2 Sätte on imperatiivne. Seadusega täiendatakse KiKoS § 3 lg-ga 2¹, mille kohaselt kirik, kogudus, koguduste liit ja klooster *ei või* olla põhikirja või tegevuse aluseks oleva muu dokumendi alusel või majanduslikult seotud välisriigis asuva vaimuliku keskuse, juhtorgani, usulise ühenduse või vaimuliku juhiga, kes kujutab ohtu Eesti riigi julgeolekule või põhiseaduslikule või avalikule korrale. Sõnakasutus *ei või* viitab konstateerivas vormis imperatiivsusele, st kohustusele hoiduda igasuguste sidemete säilitamisest.²³ Kuigi seletuskirja järgi ükski KiKoS § 3 lg-s 2² nimetatud tegevus ei too automaatselt kaasa ühegi piiriülese sideme keelatuks lugemist,²⁴ siis sätte sõnastus ütleb vastupidist.

2.3 Vaatamata sätte imperatiivsusele omab seaduse rakendaja märkimisväärselt laia kaalutlusruumi määratlemata mõistete sisustamisel. Norm sisaldab hulgaliselt laia tõlgendusruumiga mõisteid, nagu *põhikirjaline või majanduslik seos, vaimulik juht, vaimulik keskus, oht riigi julgeolekule, toetab või on toetanud*, mis võimaldavad äärmiselt avarat ja subjektiivset tõlgendamist. Seaduse rakendajal on põhimõtteliselt vabad käed mõistete sisustamisel ja hindamisel, samas kui see tekitab seaduse adreassaadile ebaselguse oma käitumisele antava õigusliku hinnangu osas. Seadusandluses tuleks vältida ebamääraselt sõnastatud termineid,²⁵ et ka usulistel ühendustel oleks võimalik oma tegevust korraldada viisil, mis tagaks õiguskindluse ning põhiõiguste ja -vabaduste kehtivuse. Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (OSCE) on oma usuvabaduse juhisdokumendis rõhutanud, et julgeoleku ja usuvabaduse tasakaalustamisel tuleb vältida liigseid ja ebamääraseid piiranguid.²⁶ Seadused, määrused, tavad ja poliitikad peavad olema

¹⁹ MTÜ Ühiskonnauuringute Instituut, Norstat Eesti AS. Erakondade reitingud: Reformierakonna toetus ning koalitsioonierakondade summaarne toetus on rekordmadalal tasemel. 05.11.2025. Veebis: <https://reitingud.ee/uudised/erakondade-reitingud-reformierakonna-toetus-ning-koalitsioonierakondade-summaarne-toetus-on-rekordmadalal-tasemel/>.

²⁰ Ibid.

²¹ EIKo 30985/96, Hasan & Chaush v. Bulgaria, 26.10.2000, p 84.

²² Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. § 13, p 37.

²³ Riigikogus menetletavate eelnõude normitehnika käsiraamat, § 11, p 9, lk 23.

²⁴ Kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu 570 UA II seletuskiri, 11.06.2025, lk 6.

²⁵ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE/ODIHR). Freedom of Religion or Belief and Security: Policy Guidance, 2019, lk 25-26. Veebis: <https://www.osce.org/files/f/429389.pdf>.

²⁶ Ibid.

läbipaistvad ning tagama õigusselguse. Käesoleval juhul loob niivõrd lai tõlgendusruum pinnase poliitiliselt kallutatud tõlgendusteks ja selektiivseks rakendamiseks.

- 2.4 Keelatud majanduslikud ja haldussuhted ei ole määratletud piisava selguse ja ettenähtavusega.** Seaduse eesmärgiks on seletuskirja kohaselt igasuguste halduslike ja majanduslike seoste takistamine,²⁷ ent norm ise ei ütle, mida pidada *haldussuheteks*, *majanduslikeks seosteks* ega *seotuseks*. Puudub loetelu, definitsioon või kriteeriumid, mille põhjal eristada lubatud ja keelatud sidemeid. Ebaselge on muu hulgas, kas *majanduslik seos* hõlmab üksnes lepingulisi teenus- või rahavooge või ka mittetulunduslikke ja ühepoolselt antavaid hüvesid (näiteks annetused, toetused). Samuti on määratlemata *haldussuhte* ulatus – kas puhtvaimulik koordineerimine, pastoraalne järelevalve või liturgiline kirjavahetus kvalifitseerub keelatud seoseks. Seaduse adressaadil ei peaks olema kohustust oletada normi tegelikku ulatust – selguse ja ettenähtavuse tagamine ning piisav analüüs on seadusandja ülesanne seaduse vastuvõtmise etapis.
- 2.5 Põhikirjalise seose sisu ja ulatus on jäänud läbi analüüsimata.** KiKoS § 12 lg 1 loetleb usulise ühenduse põhikirja kohustusliku sisu nõuded. Põhikiri peab sisaldama juhtimis- ja järelevalveorganite struktuuri, nende moodustamise korda ja pädevust, juhatuse liikmete valimise või nimetamise korda, vaimulike staatust ja hierarhiat, vara kasutamise ja käsutamise korda, aga ka õpetuslikku alust. Sellest tulenevalt põhikirjaline seos hõlmab nii halduslikku, majanduslikku kui ka õpetuslikku tasandit. Põhikirjaline seos ei pruugi piirduda pelgalt Eestis registreeritud usulise ühenduse põhikirjaga, vaid seda saab tõlgendada nii, et arvesse võetakse ka välismaal asuva usulise ühenduse põhikirja ja sellest tulenevat sidet. Kui keeld saab hõlmata sellisel moel nii riigisiseseid kui ka välismaiseid põhikirjalisi tasandeid, jätab norm põhjendamatult laia tõlgendusruumi ning loob meelevaldse rakendamise ohu.
- 2.6 Muude dokumentide mõiste annab ülimalt laia tõlgendusruumi.** Seadusandja ei täpsusta, mida täpselt hõlmavad *muud dokumendid*, mille alusel loetakse seos keelatuks. Ilma piiritleva definitsiooni ja loeteluta võib mõistet tõlgendada nii, et keeldu puudutavad ka näiteks pühakiri, usutunnistused, kirikukogude või sinodide otsused, kanoonilise õiguse tekstid, liturgilised käsiraamatud ja muud õpetusliku sisuga aktid. Niisugune tõlgendatavus nihutab regulatsiooni fookuse haldus- ja majandussuhetelt õpetuslikele sidemetele, laiendades keelu ulatuse sisuliselt kogu religioossele normiraamistikule. Välisriigis asuva usulise ühenduse põhikiri on samuti paigutatav *muude dokumentide* alla, mis tähendab, et selline seos on vältimatult hõlmatud vastuvõetud seaduse sõnastusega.
- 2.7 Seadusandja ei analüüsinud sättes nimetatud toetamise ulatust.** Säte ei määra, millist käitumist tuleb käsitada *toetamisena* ehk kas see eeldab konkreetset ja vahetut aktiivset tegu või piisab ka kaudsest tegevusest või isegi tegevusetusest. Näiteks kas Paavst Franciscuse sõnad sellest, et NATO haukumine Venemaa ukse taga võis alarmeerida Kremli²⁸ ja Ukraina sõda võib olla mingil moel provotseeritud või mitte ära hoitud²⁹ võivad kvalifitseeruda Venemaa sõjalist agressiooni toetavaks? Seadusandja on ka ise käitunud vastuoluliselt, soovitades lahendusena kirikuvahetust – katkestada sidemed VÕK-iga ning ühineda Konstantinoopoli patriarhaadile alluva Eesti Apostlik-Õigeusu Kirikuga,³⁰ jättes tähelepanuta, et 2018. aastal avaldas Konstantinoopoli patriarh

²⁷ 570 UA II seletuskiri, lk 8.

²⁸ AFP/BNS. Paavst: Venemaa kallaletung Ukrainale oli ehk NATO provotseeritud. – Postimees. 14.06.2022. Veebis: <https://maailm.postimees.ee/7544868/paavst-venemaa-kallaletung-ukrainale-oli-ehk-nato-provotseeritud?>.

²⁹ Muniz, L. Pope Francis: Russian war in Ukraine was „perhaps provoked“. – Politico. 14.06.2022. Veebis: <https://www.politico.eu/article/pope-francis-says-war-in-ukraine-perhaps-provoked-or-unprevented/>.

³⁰ Siseministerium püüab Moskva patriarhaadi kogudusi veenda oma alluvust muutma. – ERR. 19.04.2024. Veebis: <https://www.err.ee/1609318887/siseministerium-puuab-moskva-patriarhaadi-kogudusi-veenda-oma-alluvust-muutma>.

Bartholomew toetust Türgi sõjalisele sissetungile Süürias.³¹ Ka teiste patriarhaatide või konfessioonide avaldused võivad rahvusvaheliste kriiside kontekstis osutada vaieldavateks ning langeda seaduse kohaldamisalasse.

- 2.8 Puudub selgus ajalise mõõtmise osas.** Norm ei ütle, kas arvesse lähevad ka kunagised avaldused, spekulatiivsed hinnangud või keerulises geopoliitilises olukorras esitatud seisukohad. Selline ebaselgus ei võimalda adressaadil ette näha, millal minevikus väljendatud ütlus võib kujuneda sundlõpetamise riskiteguriks. Ebaselgeks jääb ka õiguslik tagajärg olukorras, kus kõnealune vaimulik, juhtorgan või juht on vahetunud ning uue isiku seisukohad erinevad eelkäija omadest. Sätete sõnastus võimaldab tõlgendada *toetamise* mõistet äärmiselt laialt, hõlmates nii rahalist, organisatsioonilist kui ka sümboolset toetust, samuti varasemaid või kaudseid seoseid, millel võib puududa otsene seos usulise ühenduse tegeliku tegevusega. Kuna norm ei piira toetuse ulatust ajaliselt ega määra kindlaks tahtluse astet, võib isegi juhuslik või ajalooline kontakt välismaise isikuga kujuneda aluseks järeldusele, et ühendus *on toetanud* tegevust, mida peetakse ohtlikuks.
- 2.9 Ohu mõiste on määratletud ülemäära laialt ja avab tee meelevaldsele kohaldamisele.** KiKoS § 3 lg 2² annab *ohu* sisustamiseks näitelise ehk avatud loetelu, kuid ei sea ammendavaid piire ega kriteeriume, mille alusel eristada lubatud keelatud. Avatud loetelu tõttu võib *ohu* sisu kujuneda ajas vastavalt poliitilisele konjunktuurile, avalikule meelsusele ja meediaruumile, mitte selgetele õiguslikele kriteeriumidele. Otsustused võivad kõikuda sisepoliitiliste arengute (nt kohalike omavalitsuste või Riigikogu valimiste tulemused) ning rahvusvaheliste trendide (nt Ameerika Ühendriikide presidendivalimiste mõju) mõjul, mistõttu identsed olukorrad hinnatakse eri aegadel erinevalt, lähtudes parasjagu valitsevatest poliitilistest hoiakutest. Selline poliitiliselt tundlik ja muutlik sisustamine muudab normi rakendamise subjektiivseks ja ebajärjekindlaks ning on vastuolus õigusselguse ja ettenähtavuse põhimõttega.
- 2.10 Sätte rakendamise tagajärg on imperatiivne ning seletuskirja vastupidine väide on eksitav.** Ehkki seletuskiri väidab, et sundlõpetamise algatamine ei saa olla esimene samm,³² tuleneb kehtivast õigusest vastupidine. KiKoS § 16 lõike 2 punkt 4 järgi määratletakse usulise ühenduse lõpetamise ja likvideerimise alused sama paragrahvi lõikes 3 sätestatu kaudu, mille punkti 1 kohaselt on ministril kohustus taotleda sundlõpetamist, kui ühenduse tegevus või põhikirja rikub seadust või põhiseadust. Täiendavad sundlõpetamise alused tulenevad ka TsÜS § 40 lõike 1 punktidest 1, 3 ja 4. Riigikogu istungitel on seda teadlikult ignoreeritud. Lauri Läänemetsa sõnul seaduse jõustumisega ei kaasne automaatset usuliste ühenduste sundlõpetamist, vaid kõik sõltub kirikute ja kloostrite endi valmisolekust oma tegevust vastavalt kohandada (19.02.2025 570 SE esimene lugemine, 17:14). Normi tegelik tagajärg on imperatiivne sundlõpetamise menetlus ning seadusandja vastupidine käsitus moonutab seaduse tegelikku tagajärge.
- 2.11 Seaduse mõjude ja tagajärgede analüüs puudub.** Igasugusele seaduseelnõule kehtib põhimõtteline reegel, mille kohaselt peab seletuskirjast nähtuma ülevaade seaduse jõustumisega kaasnevatest mõjudest (HÕNTE § 39). Tagajärjed peavad seaduse adressaadile olema piisavalt selged ja arusaadavad, et isikul oleks võimalik oma käitumist vastavalt reguleerida.³³ Käesoleval juhul seadusandja ise ei tea, millised tagajärjed kaasnevad seaduse jõustumisega. Andre Hanimägi nentis, et tal ei ole pakkuda sellist konkreetset tegevuskava ning seda ei ole õiguskomisjonis (kõnealust elinõud juhtivas komisjonis) sellisel viisil arutatud, et mis siis juhtub, kui seadus jõustub.

³¹ *Istanbul Greek Orthodox Patriarch lends support to Turkey's Operation Olive Branch in Syria's Afrin.* – *Hürriyet Daily News*. 22.01.2018. Veebis: <https://www.hurriyetdailynews.com/istanbul-greek-orthodox-patriarch-lends-support-to-turkeys-operation-olive-branch-in-syrias-afirin-126375>.

³² 570 UA II seletuskiri, lk 7.

³³ RKÜKo 28.10.2002, 3-4-1-5-02, p 31.

Ta lähtub eeldusest, et Eesti Vabariigis on seadused kõigile täitmiseks ja neid ka täidetakse (vt 26.03.2025 570 SE teine lugemine, 17:49), mistõttu tegelikke tagajärgi ei hinnatud.

2.12 Seaduse jõustumisega kaasnevad praktilised tagajärjed on sisuliselt hindamata. Ebaselged on nunnade ja vaimulike elamislubade väljavaated, EKÕK-i ja Pühtitsa kloostriga vara õiguslik saatus ning õigeusu praktiseerimise ja koguduste tegevuse edasine seisund. 19.02.2025 istungil nentis Andre Hanimägi, et eksisteerib palju erinevaid käitumisstsenaariume (19.02.2025 570 SE esimene lugemine, 18:06). 11.06.2025 istungil kinnitas Ando Kiviberg, et „õigeusklikud, vene keeles õigeusku praktiseerivad usklikud saavad jätkata endisel ja harjumuspärasel viisil oma usu praktiseerimist ka edaspidi, ka sellisel juhul, kui see seadus jõustub. Mitte midagi sellega ei muutu.“ (vt 11.06.2025 570 UA teine lugemine, 21:46). Samas 19.02.2025 istungil seletas Lauri Läänemets, et „kui peaks kirikuga juhtuma kõige negatiivsem asi, siis see ei puuduta kogudusi, see ei puuduta kirikuhooneid ja see ei puuduta seda, kas inimesed saavad õigeusku uskuda Eestis ja oma Jumalat kummardada või mitte.“ (vt 19.02.2025 570 SE esimene lugemine, 17:14). Hiljem on aga sama minister kommenteerinud kiriku vara küsimust, märkides, et sundlõpetamise korral läheks vara riigi omandisse.³⁴ Nunnade elamislubade osas on praegune siseminister Igor Taro omakorda kinnitanud, et sellises olukorras tuleks hakata otsima uusi aluseid Eestis elamiseks.³⁵ Ka väitega, et õigeusu praktiseerimine saaks pärast seaduse jõustumist samal viisil jätkuda (17.09.2025 Ando Kiviberg, 14:38; Andre Hanimägi 14:49) ei ole võimalik nõustuda. Juriidilise isiku staatuse kaotamine ja sundlõpetamise oht ei puuduta üksnes registrikannet, vaid mõjutab otseselt koguduse tegelikku elu. Kanoonilise sideme muutmine ei ole pelgalt formaalsus, vaid sekkumine usu kollektiivse väljenduse tuumikusse. Jurisdiktsiooni vahetus eeldab teise kirikukorra, vaimuliku distsipliini ja hierarhia omaksvõttu ning võib katkestada koguduse ja kloostriga vaimuliku järjepidevuse. Kui alternatiiviks on liitumine teise kirikuga või tegevus pööras all, ei saa seda pidada usu „samal viisil“ praktiseerimiseks, vaid tegemist on sisuliselt uue konfessionaalse identiteedi võtmise või usutalituste viimisega õiguslikku hallalasse, mis muu hulgas suurendab killustatust. Seega ei taga vastuvõetud seadus usulise elu jätkumist endistel alustel, vaid muudab selle olemuslikult ebastabiilseks ja riivab usuvabadust intensiivselt.

2.13 Eeltoodu peegeldab, et vastuvõetud seadusemuudatuse õiguslikud ja faktilised mõjud on analüüsimatud. Kuigi kehtestatud regulatsiooni eesmärgiks on väidetavalt julgeolekuriskide ennetamine, toob see tegelikult kaasa olukorra, kus usulisel ühendusel ja selle liikmetel puudub võimalus oma usulist identiteeti säilitada ilma kiriklikku kuuluvust muutmata või alternatiivina usulise ühenduse sundlõpetamiseta. Samal ajal, arvestades keelu ulatuslikkust, kehtestatakse seadusega abstraktse sõnastusega seotuse keeld. Regulatsioon on sedavõrd avar, et usulisele ühendusele omistatakse vastutus välismaise võimuorgani või vaimuliku tegevuse, sealhulgas ka mitteformaalsete sõnavõtude eest, mis jäävad kohaliku ühenduse mõjusfäärist väljapoole. Tegemist on olukorraga, kus regulatsiooni adreessidele langeb kohustus pidevalt hinnata iga üksiku dokumendi, lepingu või muu seotuse lubatavust, et vältida enda sundlõpetamist, kuigi ühendus ise ei ole toime pannud ühtegi õigusvastast tegu ega saa mõjutada välismaiste subjektide käitumist. Seadusandja ei ole seejuures õiguslikke tagajärgi selgelt kindlaks määranud ega isegi analüüsinud. Vaatamata eelnõu algatajate väidetele näitab vastuvõetud seaduse sõnastus, et tagajärjeks on usulise ühenduse sundlõpetamine ja liikvideerimine, liikmete elamislubade kehtetuks tunnistamine ning vara riigi omandisse üleminek. Selline olukord rikub õigusselguse ja ettenähtavuse põhimõtteid ega ole kooskõlas demokraatliku õigusriigi nõuetega.

³⁴ Tanajeva, M. Лянеметс: если церковь будет ликвидирована, все ее имущество перейдет государству. – ERR. 09.04.2025. Veebis: <https://rus.err.ee/1609659047/ljajenemets-esli-cerkov-budet-likvidirovana-vse-ee-imuwestvo-perejdet-gosudarstvu>.

³⁵ Gasova, T. Глава МВД о будущем ВНЖ монахинь: нужно найти правовое решение ситуации. – ERR. 15.04.2025. Veebis: <https://rus.err.ee/1609665614/glava-mvd-o-buduwm-vnzj-monahin-nuzhno-najti-pravovoe-reshenie-situacii>.

3 KOLLEKTIIVSET USUVABADUST ON RIIVATUD

3.1 Mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadus on üks olulisemaid demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtteid.³⁶ Demokraatliku ühiskonnaga lahutamatult seotud pluralism, mis on läbi sajandite raskelt saavutatud, sõltub nendest.³⁷ See vabadus hõlmab muu hulgas õigust uskuda või mitte uskuda ning õigust usku praktiseerida või mitte praktiseerida.³⁸ Usuvabaduse kaitseala hõlmab nii sisemist veendumust (*forum internum*) kui ka selle välist väljendamist (*forum externum*). Sisemine veendumus on absoluutse kaitse all ehk riik ei saa dikteerida, mida inimene usub, ega rakendada sundmeetmeid, et teda oma uskumusi muutma panna.³⁹ Veendumuste väline väljendamine võib olla piiratud aga ainult väga selgetel ja kitsastel alustel.⁴⁰

3.2 Riik ei või asuda teoloogilise ja kanoonilise kuuluvuse tõlgendaja rolli. Riik ei või otsustada, millised põhimõtted on konkreetse religiooni „kesksed“.⁴¹ Kui usk vastab Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) kujundatud kriteeriumitele, siis riigil puudub õigus hinnata usuliste veendumuste „legitiimsust“ või nende väljendamise viise.⁴² Siseminister ja Riigikogu on aga seda aktiivselt teinud kogu seaduse menetlemise vältel. Riigikogu õiguskomisjoni avalikule istungile kutsus riik kanoonilise õiguse ja teoloogia küsimustes arvamust andma kirikuloolase Priit Rohtmetša ja õigeusu teoloogi Tauri Tõlpti. Neid eksperthinnanguid kasutati hiljem seaduse kujundamisel (Lauri Läänemets 19.02.2025 Riigikogu istung 15:36 ja 16:13). Arutelude raskuskese liikus seisukohale, et vene õigeusu praktiseerimiseks ei ole vältimatult tarvis kuuluda VÕK-i, ning et Eestis võiks eksisteerida üks ühtne õigeusu kirik. Siseminister Igor Taro nimetas kahe õigeusu kiriku kujunemist Eestisse ajalooliseks veaks.⁴³ Sama suunda väljendas ka Riigikogu liige Lauri Hussar Delfi artiklis „Riigikogu otsus (Moskvale alluva kiriku osas) taastas õigluse ka kanoonilistes küsimustes“.⁴⁴ Niisugune lähenemine ületab riigi pädevuse piire. Riigil puudub õigus määrata, milline peaks olema kiriklik korraldus või mitu kirikut peaks korraga eksisteerima,⁴⁵ ning ta ei või võtta endale teoloogilise või kanoonilise vaidluse lahendaja rolli.⁴⁶ Riigi sekkumine usuorganisatsioonide kanoonilise kuuluvuse tõlgendamisse on vastuolus PS § 40 ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) art 9 alusel kehtiva usulise neutraalsuse ja erapooletuse põhimõttega.⁴⁷ Kohus võib samuti üksnes tuvastada EIÕK artikli 9 kohaldatavuse ega saa kanoonilistele mõistetele omistada eraldiseisvat tähendust.⁴⁸

3.3 EKÕK ja Pühtitsa klooster on mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabaduse kaitsealas. Vastavalt EIK kujundatud kriteeriumitele peab usutunnistus omama teatud tasemel veenvust, tõsidust, sisemist kooskõla ja kaalukust. Usutunnistuse väljendus peab olema usundiga tihedalt ja olemuslikult

³⁶ EIKo 14307/88, Kokkinakis v. Greece, 25.05.1993, p 31.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ *Ibid.*; EIKo 24645/94, Buscarini and Others v San Marino, 18.02.1999, p 34.

³⁹ EIKo 2512/04, Nolan and K. v Russia, 12.02.2009, p 73; EIKo 52435/99, Ivanova v Bulgaria, 12.04.2007, p 79.

⁴⁰ Kiviorg, M. Inimõigused. Religioon ja inimõigused, Tallinn: 2022, lk 660-661. Veebis:

https://www.inimõigusteraamat.ee/sites/default/files/2022-03/Inimõigused_Õiguskantsleri%20Kantselei%202022.pdf.

⁴¹ EIKo 16760/22, 16849/22, 16850/22 et al., Executief van de Moslims van België and Others v. Belgium, 13.02.2024, p 86; EIKo Eweida and Others v. the United Kingdom, 27.05.2013, p 81; EIKo 62649/10, İzzettin Doğan and Others v. Turkey, 26.04.2016, p 69; EIKo 35021/05, Kovaļkovs v. Latvia, 31.01.2012, p 60.

⁴² Veneetsia komisjoni ülevaade, CDL-PI(2021)001, lk 44 ja seal viidetud aramus CDL-AD(2010)005, lk 15-16, p 55-57.

⁴³ Igor Taro: kahe õigeusu kiriku tekkimine Eestisse oli ajalooline viga. – ERR. 10.04.2025.

⁴⁴ Lauri Hussar: riigikogu otsus (Moskvale alluva kiriku osas) taastas õigluse ka kanoonilistes küsimustes. – Eesti Päevaleht.

16.04.2025. Veebis: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120371049/fookus-lauri-hussar-riigikogu-otsus-moskvale-alluva-kiriku-osas-taastas-oiigluse-ka-kanoonilistes-kusimustes>.

⁴⁵ Veneetsia komisjoni aramus, 424/2007, CDL-AD(2007)005, 22.03.2007, lk 5, p 35-36.

⁴⁶ EIKo Hasan & Chaush v. Bulgaria, p 78; EIKo Metropolitan Church of Bessarabia v. Moldova, p 117.

⁴⁷ Veneetsia komisjoni ülevaade, CDL-PI(2021)001, lk 56 ja seal viidetud aramus CDL-AD(2010)005, lk 13-14, p 55-57.

⁴⁸ EIKo İzzettin Doğan and Others v. Turkey, p 69.

seotud.⁴⁹ Kristlikud konfessioonid kuuluvad suurte maailmareligioonide hulka, mis on eksisteerinud aastatuhandeid või vähemalt mitu sajandit.⁵⁰ EKÕK-i ja Pühtitsa kloostril on Eestis toimuv usu elu lahutamatult seotud nende õigeusuga. Seadusandja ei ole ümber lükanud, et EKÕK-i ja Pühtitsa kloostril usu manifesteerimine poleks usundiga tihedalt ja olemuslikult seotud. EKÕK-i ja Pühtitsa kloostril kanooniliselt määratletud liturgiline kord, kloostrilulaad ja koguduslik enesekorraldus on selgelt koherentne, ajalooliselt järjepidev ning kogukonna liikmete jaoks kaalukalt tähenduslik. Pole kahtlust, et vene õigeusk on legitiimne religioon, mis on PS §-ga 40 ja EIÕK artikliga 9 kaitstud.

3.4 Usukogukondade autonoomne eksistents on demokraatlikus ühiskonnas mitmekesisuse seisukohalt hädavajalik ning seetõttu kuulub artikli 9 kaitseala tuumikusse.⁵¹ Usuliste ühenduste autonoomia peab hõlmama sealhulgas nende sisemist ja organisatsioonilist struktuuri.⁵² Otsus organisatsioonilise struktuuri kohta võib tähendada ka kohaliku kiriku kuulumist rahvusvahelisse kirikusse või kogukonda või koguni ülemaailmsesse struktuuri.⁵³ Iga kord, kui riik otsustab sekkuda usulise ühenduse sisemise korralduse aspektidesse, sekkub ta ühtlasi selle „autonoomiasse“ ning seega ka konventsiooni artikliga 9 kaitstud õigustesse.⁵⁴ Usulised ühendused järgivad reegleid, mida usklikud seovad jumaliku päritoluga. Usutalitustel on usklite jaoks tähendus ja püha väärtus üksnes siis, kui neid viivad läbi vastavalt reeglitele volitatud vaimulikud. Osalemine usukogukonna elus on seega oma usu väljendus ja manifesteerimine, mida kaitseb EIÕK artikkel 9.⁵⁵ Siit järeldub, et ka EKÕK-i ja Pühtitsa kloostril soov säilitada seotus VÕK-iga kuulub usuvabaduse kaitsealasse.

3.5 Usulisel kogukonnal peab olema õigus olla registreeritud juriidilise isikuna. Eesti põhiseadus kaitseb nii individuaalset kui ka kollektiivset usu- ja veendumusvabadust ning usuliste ühenduste autonoomiat.⁵⁶ Kollektiivne usu manifesteerimine eeldab õigust moodustada usulisi ühendusi, tegutseda organiseeritult ja olla registreeritud juriidilise isikuna.⁵⁷ Usulise kogukonna korralduse puhul on nii kogukonna kirikuna tunnustamisest keeldumine kui ka juriidilise isiku staatuse andmata jätmine käsitatav sekkumisena konventsiooni artikliga 9 tagatud usuvabadusse.⁵⁸ Traditsiooniliselt usulised kogukonnad eksisteerivad organiseeritud struktuuridena,⁵⁹ mistõttu on see selle liikmete usu- ja veendumusvabaduse tõhusa kasutamise seisukohalt määrava tähtsusega. Ilma juriidilise isiku staatusega ei oleks usuvabadus piisavalt tagatud ning mitmed organiseeritud kogukonna elu võtmeaspektid muutuvad võimatuks või äärmiselt raskeks. Nende hulka kuuluvad näiteks pangakontode omamine ning kogukonna, selle liikmete ja vara kohtulik kaitse, usuliste hoonete omandi järjepidevuse tagamine, uute usuliste hoonete ehitamine, koolide ja kõrgkoolide asutamine ja ülalpidamine, usukommitee ja -talituste tarvis vajalike esemete suuremas mahus tootmise võimaldamine, töötajate palkamine ning meediaväljaannete loomine ja käigus hoidmine.⁶⁰ Seega,

⁴⁹ ECHR. Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights. Freedom of thought, conscience and religion, 31.08.2025, lk 12-13, p 29; EIKo 48420/10, 59842/10, 51671/10, 36516/10, Eweida and Others v. the United Kingdom, p 82; EIKo 43835/11, S.A.S. v. France, 01.07.2014, p 55.

⁵⁰ ECHR. Guide on Article 9, lk 9, p 7 (a) ja seal viidatud kohtupraktika.

⁵¹ ECHR. Guide on Article 9, lk 83, p 234. Veneetsia komisjoni ülevaade, CDL-PI(2021)001, lk 50 ja seal viidetud arvamus CDL-AD(2006)030, lk 7, p 32 ja 34.

⁵² Veneetsia komisjoni ülevaade, CDL-PI(2021)001, lk 48 ja seal viidetud arvamus CDL-AD(2013)032, lk 9 p 34 ja CDL-AD(2011)028, lk 14, p 58.

⁵³ Veneetsia komisjoni arvamus, CDL-AD(2011)028, lk 14, p 58.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ EIKo Hasan & Chaush v. Bulgaria, p 62.

⁵⁶ PS. Komm vlj. § 40, p 20; RKPJKo 10.05.1996, 3-4-1-1-96.

⁵⁷ EIKo Metropolitan Church of Bessarabia v. Moldova, p 105.

⁵⁸ ECHR. Guide on Article 9, lk 66, p 188; EIKo 52358/15, Genov and Sarbinska v. Bulgaria, 30.11.2021, p 35; EIKo 76836/01, 32782/03, Kimlya and others v. Russia, 01.10.2009, p 84.

⁵⁹ EIKo Hasan and Chaush v. Bulgaria, p 62.

⁶⁰ Veneetsia Komisjoni juhised, CDL-AD(2014)023, lk 11, p 20.

kui kogukonna organisatsiooniline elu ei ole kaetud usuvabaduse kaitsega, muutuvad paljud selle vabaduse individuaalsed aspektid haavatavaks.⁶¹

- 3.6 Vastuvõetud seadus piirab usulise ühenduse õigust olla registreeritud juriidilise isikuna luues täiendava sundlõpetamise aluse.** Piirangu kehtestamisega riivatakse abstraktselt sõnastatud normide alusel uslike õigust kuuluda kirikusse, mis on normis sätestatud ebamäärasel viisil seotud välisriigis asuva vaimuliku keskuse, juhtorgani, usulise ühenduse või vaimuliku juhiga. Järelikult kujutab vastuvõetud seadus endast olulist sekkumist usuvabaduse kollektiivsesse mõõtmesse. Seadus viib vältimatult juriidilise isiku sundlõpetamiseni ka nende kogukondade puhul, kes on seni tegutsenud õiguspäraselt ja kooskõlas Eesti seadustega. Niisugune meede riivab PS § 40 lg 3 ning EIÕK art 9 kaitseala ning karistab kogukonda ilma konkreetset õigusvastast tegu tuvastamata.

4 TEGEVUSPIIRANGUD EI OLE KEHTESTATUD PÕHISEADUSES LUBATUD EESMÄRKIDEL

- 4.1 Riive peab olema kehtestatud põhiseaduses lubatud legitiimsel eesmärgil.** Seaduse seletuskiri nimetab legitiimsel eesmärgina preambulist tuleneva riigi kohustuse hoida sisemist ja välist rahu, millest järeldatakse avaliku korra ning laiemalt riigi julgeoleku kuulumine põhiseaduslikku kaitsealasse.⁶² Riigikogu aruteludes käsitleti eelnõu peaasjalikult „julgeolekuküsimusena“ (19.02.2025 Lauri Läänemets, 15:36) ning Läänemetsa sõnul oli eelnõu menetlemise ainus põhjus just julgeolek (10.04.2025 Lauri Läänemets, 16:58). Selline eesmärgistamine ei ole aga kooskõlas EIÕK raamistikuga ning seetõttu ka Eesti põhiseadusega, mida tuleb ühtlasi tõlgendada konventsiooniga kooskõlas.⁶³

- 4.2 Julgeolek on äärmiselt lai mõiste, mille abil saab abstraktselt põhjendada pea iga põhiõiguse riivet.** Julgeolekustamise teooria tähendab, et sildistades midagi julgeolekuküsimusena või -ohuna, saab julgeolekustaja (riik) võimaluse (vabad käed) võtta kasutusele erakorralised meetmed ja lükata kõrvale normaalse demokraatliku protsessi normi ja poliitika loomes.⁶⁴ Käesoleva eelnõu menetlusajalugu ja avalik kommunikatsioon osutavad, et rõhuasetus seati järjekindlalt „riigi julgeolekule“, millega põhjendati nii valitud laia sätte sõnastust kui ka menetlemise kiireloomulisust. Kiireloomulisuse väide osutus ilmselgelt näiliseks. Seadusandja muutis uuesti arutamisel KiKoS § 31² lg-s 1 sätestatud kooskõlla viimise tähtaja 2 kuult 6 kuule. Selline otsus on raskesti ühitatav väidetava vahetu ja tõsise ohuga ning viitab, et tegemist oli hüpoteetilise ning alusetu riskiga. Just sellise ohu-sildi ülemäärase laiendamise vältimiseks on usuvabadus allutatud kvalifitseeritud reservatsioonile: demokraatlikus õigusriigis tohib seda vabadust piirata üksnes selgelt määratletud ja kitsalt piiritletud eesmärkidel, mis on ammendavalt loetletud EIÕK art 9 lg 2 ja PS § 40 lg 3.

- 4.3 Usuvabadust tohib piirata üksnes selgelt ja ammendavalt loetletud legitiimsetel eesmärkidel.** PS § 40 lg 3 sätestab, et igaühel on vabadus nii üksinda kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt täita usutalitusi, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust. Tegemist on kvalifitseeritud seadusereservatsiooniga põhiõigusega – põhiseaduse sätte loetleb konkreetsed eesmärgid, mille saavutamiseks võib usuvabadust seadusega piirata, ning Riigikohtu praktika järgi sõltub riive õiguspärasus kvalifitseeritud seadusereservatsiooniga põhiõiguse puhul sättes üldjuhul

⁶¹ EIKo Hasan and Chaush v Bulgaria, p 62 ja 91.

⁶² 570 UA II seletuskiri, lk 9.

⁶³ RKPJKo 25.03.2004, 3-4-1-1-04, p 18.

⁶⁴ Kiviorg, M. Merilin Kiviorg: religioonist, julgeolekust ja seadustest. – ERR. 24.04.2025. Veebis: <https://www.err.ee/1609674122/merilin-kiviorg-religioonist-julgeolekust-ja-seadustest>

ammendavalt loetletud eeldustest.⁶⁵ Riigi julgeolek ei ole PS § 40 lg-s 3 loetletud legitiimne eesmärk usuvabaduse piiramiseks.

4.4 Eestis vastuvõetud seaduse põhiseaduspärasust tuleb hinnata Eesti põhiseaduse ja rahvusvaheliste inimõiguste normide valguses. Põhiõiguste sisustamisel on keskne roll EIÕK'il ja EIK praktilikal, mille järgimise kohustuse on Eesti võtnud. Eesti õiguskord on tihedalt põimunud ka kodaniku- ja poliitiliste õiguste pakti (ICCPR) sätetega. PS § 123 kohaselt on Eesti nimetatud lepingutega liitunud ning peab neid täitma. EIÕK on ratifitseeritud välislepinguna meie õiguse lahutamatu osa.⁶⁶ ICCPR on samuti Eestile siduv välisleping.⁶⁷ Võimalikud vastuolud põhiseaduse ja kehtiva välislepingu vahel on Eesti kohustatud ületama põhiseaduse kooskõlalise tõlgendamisega.⁶⁸ Riigikohus on ühemõtteliselt kinnitanud, et põhiseadust „tuleb tõlgendada viisil, mis tagab selle kohaldamise vastavuse inimõiguste konventsiooni ja selle kohaldamispraktikaga; vastasel korral poleks tagatud isiku õiguste tõhus siseriiklik kaitse“.⁶⁹

4.5 EIÕK artikli 9 lõige 2 on samuti kvalifitseeritud piiriklausliga säte. Samasisuline, rahvusvaheliselt kohaldatav seadusereservatsioon on sätestatud ka ICCPR artikkel 18 lg-s 3. EIÕK artikli 9 lõike 2 (ja ICCPR art 18 lg 3) järgi vabadust kuulutada oma usku või veendumusi võib piirata üksnes seadusega ja juhul, kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ühiskondliku turvalisuse huvides, avaliku korra, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks. Kuigi EIÕK art 9 lg 2 nimetab legitiimseid eesmärke laiemalt kui PS § 40 lg 3, on see loetelu rangelt ammendav ning eesmärkide määratlus paratamatult kitsendav. Selleks, et vabaduse piirang oleks konventsiooniga kooskõlas, peab see eeskätt taotlema sellist eesmärki, mis on seostatav mõne käesolevas sättes loetletud eesmärgiga.⁷⁰ EIÕK artikkel 53 omakorda kinnitab, et konventsioon ei vähenda ega välista üheski osalisriigi õiguses või muudes lepingutes ette nähtud õigusi. Konventsioon kujutab endast kaitse miinimumtasest, millest allapoole riigi pakutav õiguskaitse langeda ei tohi.⁷¹ Seega on Eesti põhiseadust konventsiooniga kooskõlas tõlgendades usuvabaduse piiramine lubatav üksnes nende EIÕK-s ammendavalt loetletud legitiimsete eesmärkide saavutamiseks.

4.6 Kollektiivse usuvabaduse puhul tuleb ühinemisvabadust tõlgendada usuvabaduse valguses. Usulise kogukonna juriidilise isiku staatusest ilmajätmine või selle andmisest keeldumine kujutab endast sekkumist usuvabaduse kaitsealasse ning mõjutab vahetult nii kogukonda ennast kui ka selle juhte, asutajaid ja üksikliikmeid.⁷² Küsimused, mis puudutavad usulise organisatsiooni registreerimist ning sellest tulenevaid õigusi ja kohustusi, on seotud EIÕK artikli 9 lõikes 1 tagatud usu väljendamise vabadusega ning neid tohib piirata üksnes artikli 9 lõikes 2 rangelt sätestatud tingimustel.⁷³ Seega on riigi keeld anda usu- või veendumusepõhisele ühendusele juriidilise isiku staatus (või selle äravõtmine) sekkumine usuvabadusse, tõlgendatuna koos ühinemisvabadusega. Kui meede riivab korraga nii art 9 kui art 11 (ICCPR-i puhul art 18 ja art 22) kaitsealasid, ei või riik tugineda üksnes art 11 laiemale „riigi julgeoleku“ eesmärgile, et vältida art 9 kitsendavaid aluseid. Kui piirang sealhulgas riivab usuvabadust, siis peab see vastama EIÕK art 9 lg 2 (ja ICCPR art 18 lg 3) legitiimsete

⁶⁵ RKPJKo 04.04.2011, 3-4-1-9-10, p 49.

⁶⁶ Kiviorg, M. Inimõigused, lk 122.

⁶⁷ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10, 11.

⁶⁸ PS. Komm vlj. § 123, p 11.

⁶⁹ RKPJKo 3-4-1-1-04, p 18.

⁷⁰ EIKo Svyato Mykhaylivska Parafiya v. Ukraine, 14.06.2007, p 132 ja 137; EIKo S.A.S. v. France, p 113; EIKo Executief van de Moslims van België and Others v. Belgium, p 91.

⁷¹ Official Journal of the European Union, C 303, Volume 50, 14.12.2007, lk 36. Veebis:

https://publications.europa.eu/resource/ellar/726ec7cd-7f17-4a57-b53c-d5c71a858f07.0006.01/DOC_1.

⁷² ECHR. Guide on Article 9, lk 10, p 19 (a) ja seal viidatud arvamus CDL-AD(2011)028, lk 14, p 58.

⁷³ Veneetsia komisjoni arvamus, CDL-AD(2012)004, lk 9, p 54.

eesmärkide loetelule. Teisisõnu, ühinemisvabaduse piirang riigi julgeoleku kaalutlustel ei saa õigustada usuvabaduse riivet, kui meede ei mahu EIÕK art 9 lõike 2 eesmärkidesse.

- 4.7 Riigi julgeolek ei ole legitiimne eesmärk usuvabaduse piiramiseks.** Erinevalt konventsiooni artiklitest 8 lg 2, 10 lg 2 ja 11 lg 2 ei ole artikli 9 lg-s 2 loetletud eesmärkide hulgas „riigi julgeolekut“. See väljajätmine ei ole sugugi juhuslik. Vastupidi, konventsiooni koostajate keeldumine selle konkreetse aluse lisamisest sekkumise õiguspäraste eesmärkide hulka peegeldab usulise pluralismi kui „ühe demokraatliku ühiskonna alustala“ põhimõttelist tähtsust ning tõsiasi, et riik ei saa ette kirjutada, mida inimene usub, ega rakendada sundmeetmeid tema veendumuste muutmiseks.⁷⁴ Täiendavalt kinnitavad OSCE juhised usuvabaduse ja julgeoleku seotusest, et „julgeolek“ või „riigi julgeolek“ ei ole rahvusvahelise õiguse järgi iseseisvad ega usuvabaduse piiramist õigustavad eesmärgid.⁷⁵ See tähendab, et riik ei saa kasutada riikliku julgeoleku kaitsmise vajadust ainsa alusena isiku või isikute rühma õiguse piiramiseks oma religiooni väljendada. Vastuvõetud seadus sekkub usuvabadusse ulatuses, mida põhiseadus ei luba, ning tõlgendus, mille kohaselt mahuks „julgeoleku tagamine“ EIÕK art 9 ja PS § 40 raamidesse, ei sobitu konventsiooni sihi ega EIK väljakujunenud tõlgendusloogikaga.

5 ABINÕU EI OLE SOBIV JULGEOLEKUOHTUDE MAANDAMISEKS

- 5.1 Abinõu peab soodustama legitiimse eesmärgi saavutamist.** Riigikohtu järjekindla praktika järgi sobivus on proportsionaalsuse testi esimene ja vajalik aste.⁷⁶ Abinõu on sobiv, kui see aitab kaasa legitiimse eesmärgi saavutamisele. Sobivuse nõude sisuks on kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest – riik ei tohi kehtestada meetmeid, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist. Samuti OSCE juhendite kohaselt peab riik piirangut kehtestades esitama veenvaid tõendeid, et valitud meede on tõhus legitiimse eesmärgi saavutamisel. Sobivuse testi läbimine nõuab, et abinõu oleks objektiivselt võimeline saavutama seatud eesmärgi.
- 5.2 Vastuvõetud meede ei soodusta seadusandja taotletud eesmärgi saavutamist ning seetõttu ei ole selline seadus sobiv.** Seletuskirja järgi on eesmärk vaenuliku mõjutustegevuse tõkestamine haldussuhete kaudu ning sel teel julgeolekuohtude maandamine. Abinõuks on keeld kirikul, kogudusel, koguduste liidul ja kloostril olla põhikirja või tegevuse aluseks oleva muu dokumendi alusel või majanduslikult seotud välisriigis asuva vaimuliku keskuse, juhtorgani, usulise ühenduse või vaimuliku juhiga, kes kujutab ohtu Eesti riigi julgeolekule või põhiseaduslikule või avalikule korrale. Olemuslikult on lepingulised ja majanduslikud suhted keelatud. Et meede oleks sobiv, peab selline keeld aitama kaasa julgeolekuohtude maandamisele. Seega seadusandja mõnab, et sättes nimetatud seoste keeld maandab julgeolekuohte ning tõkestab vaenulikku mõjutustegevust. Ometi tuleb kriitiliselt hinnata, kas see loogika oma sisult vastab tegelikkusele.
- 5.3 Usuvabaduse ja julgeoleku vastandamine on eksitav – ülemäärane piirang õõnestab mõlemat.** Põhiõiguste ja -vabaduste kaitse on olulisel määral seotud julgeolekuga. Ehk julgeolekut ei saa saavutada ilma põhiõigusi ja vabadusi kaitsmata.⁷⁷ Tihti positsioneeritakse seda aga nii, et julgeolek võitleb inimõiguste vastu ja vastupidi. OSCE on rõhutanud, et julgeoleku ja usuvabaduse tasakaalustamisel tuleb vältida liigseid ja ebamääraseid piiranguid.⁷⁸ Julgeolek ja inimõiguste kaitse on OSCE nägemuse kohaselt üksteisest sõltuvad (*comprehensive security approach*). See tähendab, et inimõigused ja julgeolekumeetmed teenivad sama eesmärgi. Liigsed piirangud

⁷⁴ EIKo Nolan and K. v. Russia, p 73.

⁷⁵ OSCE: Policy Guidance, lk 18.

⁷⁶ RKÜKo 21.01.2014, 3-4-1-17-13, p 32-35.

⁷⁷ Kiviorg, M. Merilin Kiviorg: religioonist, julgeolekust ja seadustest. – ERR. 24.04.2025.

⁷⁸ OSCE: Policy Guidance, lk 18.

usuvabadusele hõlgustavad selle vabaduse võimet kujundada sotsiaalne raamistik, mis tagab korraga nii vabadust kui ka julgeolekut.⁷⁹ Kehtiv rahvusvaheline inimõiguste raamistik ei aktsepteeri usuvabaduse aprioorselt ohverdamist liialt abstraktsete või hüpoteetiliste julgeolekuriskide nimel.⁸⁰

5.4 Meetmega reguleeritakse üksnes juriidilist vormi ning juriidilisi ja majanduslikke seoseid, mitte aga väidetavat võimalikku mõjutustegevust. Mõjutustegevus ei toimu põhikirjade ja lepingute kaudu, vaid inimeste, sõnumite ja kommunikatsioonikanalite kaudu. Sellest johtuvalt ei vähenda sättega keelatud seosed mõjutustegevuse tegelikku ulatust ega efektiivsust. Erik Salumäe sõnul „kui vaimulik autoriteet oma eeskuju ja väljaütlemistega, mis ei pea alati olema klassifitseeritud kui otsesed juhised või korraldused, omab mõju mitte ainult usulise ühenduse juhtkonnale, vaid ka kõikidele koguduse liikmetele, siis seda tuleb peeta (*pidada*) mõjutustegevuseks, mis peaks olema seaduse sõnastusega kaetud“ (03.06.2025 õiguskomisjoni istung, lk 2). Niisugune käsitlus näitab, et ohu kandjaks on autoriteedi eeskuju ja selle mõju, mitte registrikanne või põhikirjaviide, kuid vaimuliku autoriteet ja tema sõnumid ei kao lepingute lõpetamise tulemusel ning võivad jätkuda ka edaspidi.

5.5 Väide, et põhikirjas fikseeritud viide vaimulikule autoriteedile võimendab tema mõju, põhineb üksnes oletusel. Vastavat sideme katkestamise nõuet ei saa pidada sobivaks abinõuks julgeolekuohu maandamiseks, sest see ei ründa ohu tegelikke tunnuseid ega loo vajalikku põhjuslikku seost eesmärgi saavutamiseks. Selline regulatiivne loogika eeldab põhjendamatu, justkui puuduks koguduse liikmetel autonoomia ja võime ise otsustada, mida uskuda, keda kuulata ja kuidas oma veendumusi kujundada.

5.6 Seaduse järgimata jätmise õiguslikuks tagajärjeks on usulise ühenduse sundlõpetamine. EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri puhul tähendaks see vaidlusaluse regulatsiooni jõustumisel vältimatult juriidiliste isikute lõpetamist. On arusaamatu, kuidas saaks sundlõpetatud ja juriidilise isiku staatusega toimetav usuline ühendus kujutada endast väiksemat julgeolekuriski, kui hetkel seaduse piires toimetavad EKÕK ja Pühtitsa klooster. Seda, et ka sundlõpetamise korral tegutsesid usulised ühendused ilmselt edasi, kinnitab ka siseministeerium, kui väidab oma kodulehel, et seaduse eesmärk ei ole kirikute ega kloostri füüsiline sulgemine ning toob seejärel näite, et ühendused tegutsesid 1990. aastatel Eestis ilma juriidilise isiku staatusega,⁸¹ andes sellega mõista, et selline stsenaarium on võimalik ka tulevikus. Sellest järelduks, et registrikanne ongi peamine julgeolekuriski kandja ning juriidilise vormi kaotamine parandab turvalisust, ehkki inimesed, tegevus, suhtluskanalid ja sõnumid jäävad muutumatuks. Niisugune eeldus on loogikavastane. Kui sisutegevus püsib samal kujul, ei vähene väidetav oht, küll aga kaasneb sundlõpetamisega ulatuslik ja intensiivne põhiõiguste riive. Selline olukord oleks aga selgelt vastuolus seaduse eesmärgiga ning julgeolekuriski maandamise asemel just tõstaks seda, mis tähendab, et seaduse muudatused ei ole eesmärgi saavutamiseks sobivad.

5.7 Puudub tõenduspõhine mõjuanalüüs ning riigil lasuv tõendamiskohustus on täitmata. Rahvusvaheline inimõiguste regulatsioon nõuab, et riik kannaks tõendamiskoormust ja põhjendaks enne piirangute kehtestamist tegelike ja vahetute ohtude olemasolu legitiimsete eesmärkidena nimetatud avalikele hüvedele.⁸² Seadusandja ei ole näidanud, kuidas lepinguliste seoste keeld objektiivselt maandab mõjutustegevusest tulenevaid julgeolekuohte, ega hinnanud, millisel viisil võivad sellised keelud vastupidi kasvatada riske. Arvestades rahvusvaheliselt ebastabiilset ja kiiresti muutuvat julgeolekukeskkonda, oleks tulnud teostada põhjalik riskihinnang, vältimaks otsuseid, mis

⁷⁹ OSCE: Policy Guidance, lk 6-7.

⁸⁰ *Ibid*, lk 30.

⁸¹ Siseministeerium. Kirikute ja koguduste seaduse muudatus.

⁸² OSCE: Policy Guidance, lk 33.

tekitavad uusi ohte, sealhulgas sotsiaalseid, rahvusvahelisi ja põhiseaduslikke. Ka Riigikogu aruteludes on esile tõstetud, et EKÕK-i ja Pühtitsa kloostrit sundlõpetamisega ähvardades provotseeritakse konflikti ning lõhestatakse ühiskonda, tekitades hoopis neid ohte, mida soovitakse ära hoida (Riigikogu liige Varro Vooglaid 19.02.2025 570 SE, 17:13; 18.06.2025 570 UA, 15:53). Sellist asjaolu saab Venemaa hõlpsasti propagandistlikult ära kasutada, kujutades olukorda kui õigeusklike venelaste diskrimineerimist Eestis. Seadusandja on jätnud hindamata need võimalikud negatiivsed mõjud Eesti suhetele teiste riikidega, nii Venemaa Föderatsiooni kui Ameerika Ühendriikidega, ning avalikule korrale ja ühtekuuluvusele, eriti olukorras, kus ligikaudu 180 000 inimese põhiõigusi piiratakse kiirustades ja ilma läbipaistva, avalikkusele arusaadava põhjendusega.

- 5.8 Põhjendamatud piirangud usuliste ühenduste usuvabadusele võivad kaasa tuua olulisi kahjulikke tagajärgi.**⁸³ Vastuvõetud meede mitte ainult ei soodusta eesmärgi saavutamist, vaid võimendab neid ohtusid, mille eest riik soovib end kaitsta. Need tekitavad kogukonnaliikmetes ebaõigluse ja diskrimineerituse tunnet, õõnestavad usaldust riigivõimu vastu ning soodustavad võõrandumist. Praktikas võivad sellised meetmed tõrjuda tegevuse „halli tsooni“ või koguni pöranda alla, muutes usaldusväärse teabe hankimise keerukamaks. Sellest järeldub, et usulise ühenduse sundlõpetamine ei vähenda julgeolekuriski olukorras, kus ainus etteheide seisneb kanoonilise sideme säilitamises ja oma usu praktiseerimises; vastupidi, riskid võivad sellise sekkumise tõttu hoopis kasvada.

6 ABINÕU EI OLE VAJALIK

- 6.1 Abinõu ei ole vajalik, kui sama eesmärgi saab saavutada vähem koormavate ja vähemalt sama tõhusate vahenditega.** Proportsionaalsuse testi teises astmes tuleb seadusandjal põhjendada, miks ei piisanud olemasolevatest õiguskaitsevahenditest ning miks valitud meede on vältimatu. Abinõu on vajalik, kui eesmärgi ei ole võimalik saavutada mõne teise, isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene.⁸⁴ Lisaks on EIK seda kriteeriumi sisustanud selliselt, et igasugune usuvabadusse sekkumine peab vastama „pakilisele ühiskondlikule vajadusele“ ning seetõttu ei ole mõistel „vajalik“ sama paindlik tähendus nagu mõistetel „kasulik“ või „soovitav“.⁸⁵
- 6.2 Mitte iga tänapäevane „julgeolekuküsimus“ ei nõua uut ja eraldiseisvat julgeolekuseadust või -meedet.** Tavaliselt sisaldab juba kehtiv õigusraamistik selliseid õiguskaitsemeetmeid, mis võimaldavad tõhusalt reageerida olukordades, kus üksikisikud või rühmad oma õigusi kuritarvitavad – sealhulgas meetmed, mis heidutavad, sanktsioneerivad või karistavad teatud käitumisviiside eest. Spetsiaalsed seadused, mis on suunatud uute „äärmusluse“, „lialduste“ või „ohtude“ vormide vastu, võivad praktiliselt küll piirata ebatraditsiooniliste või vähemusgruppide tegevust, kuid ei toeta tegelikult inimõiguste kaitset ning võivad tervikliku julgeoleku seisukohast osutuda hoopis otstarbetuks.⁸⁶
- 6.3 Kehtivas õiguses on usulise ühenduse sundlõpetamise alused juba sätestatud.** KiKoS § 16 lg 3 p 1 kohustab taotlema sundlõpetamist, kui ühenduse tegevus või põhikiri on vastuolus seaduse või põhiseadusega, ning p 2 puhul, kui tegevuses ilmnevad avalikku korda, tervist, kõlblust või teiste isikute õigusi ja vabadusi kahjustavad tunnused. Seadusandja ei ole põhjendanud, miks need abinõud oleksid ebapiisavad. Samuti jättis seadusandja kaalumata muid alternatiive, peale tegevuse

⁸³ *Ibid*, lk 34.

⁸⁴ RKÜKo 21.01.2014, 3-4-1-17-13, p 32–35.

⁸⁵ EIKo Svyato-Mykhaylivska Parafiya v. Ukraine, p 116.

⁸⁶ OSCE: Policy Guidance, lk 32.

lauskeelamise täiendava sundlõpetamise aluse loomisega, mis piiraksid põhiõigusi vähem, ent oleksid eesmärgi saavutamisel vähemalt sama tõhusad.

- 6.4 Kehtiv õiguskord juba võimaldab väidetavaid ohte tõhusalt ennetada ja tõrjuda.** Korrakaitseseadus, julgeolekuasutuste seadus ja karistusseadustik annavad riigile nii ennetavad kui reageerivad tööriistad usuliste ühenduste enda tegevusest lähtuvate võimalike riskide käsitlemiseks. Seadusandja ei ole põhjendanud, miks need vahendid oleksid ebapiisavad ega näidanud, milles seisneb täiendava, oluliselt intensiivsema riive vältimatus.
- 6.5 Karistusseadustik sisaldab abinõusid nende tegevuste ja ohtude tõkestamiseks, millele vastuvõetud seadus viitab.** Kehtivad karistusseaduse koosseisud võimaldavad reageerida riigi julgeolekut ja põhiseaduslikku korda ohustavale käitumisele. Nende hulka kuuluvad riigireetmine (KarS § 232), sealhulgas välismaalase poolt toimepanduna (KarS § 233), sõjale üleskutsumine ehk sõjapropaganda (KarS § 92) ning välisriigi agressiooni toetamine (KarS § 91¹). Kohtupraktikas on käsitatud ka infomõjutustegevust, sealhulgas informatsiooniga manipuleerimist, valetabe levitamist või tegelikkust moonutava infovälja loomist – Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vastu suunatud vägivaldne tegevusena.⁸⁷ Vajaduse korral võimaldavad need normid võtta vastutusele nii füüsilisi kui ka juriidilisi isikuid seaduses sätestatud eelduste olemasolul. Seega on seadusemuudatustes kirjeldatud ohuolukorrad juba kehtiva õigusega kaetud ning vastutus saab lasuda neil isikutel, kes konkreetseid tegusid toime panevad ega laieneda rahvusvahelise õigusega kaitstud religioosse identiteedi tuumani.
- 6.6 Seadusandja ei ole teinud ega esitanud veenvat analüüsi usuvabadust vähem koormavate alternatiivide kohta.** Seletuskirjast ega menetlusmaterjalidest ei nähtu, et oleks sisuliselt kaalutud teisi võimalusi ja nende mõjusid. Riik ei ole põhjendanud, miks eesmärki ei saa saavutada leebemate vahenditega, näiteks tõhustatud haldusjärelevalve, teavitamis- või aruandekohustuse, sihitud ettekirjutuste või muude mõõdukate meetmetega selle asemel, et sundida kogukonda muutma oma kanoonilist kuuluvust ja loobuma ajalooliselt kujunenud kiriklikust identiteedist.
- 6.7 Seadusemuudatus on ebamõistlikult koormav ja laialivalguv.** Vastuvõetud seadus nõuaks järelevalveasutustelt pidevat, ajas tagasiulatuvat ja piiriülest järelevalvet ning tõendamist kõigi normis loetletud seoste olemasolu või puudumise üle, mis on määratlematu ulatuse ja vaieldava sisuga ning tekitab paratamatult liigse ja ebamõistliku halduskoormuse. Seetõttu on eesmärgi saavutamiseks sobivamad ja koormuselt väiksemad just need alternatiivid, mis keskenduvad tuvastatavale õigusvastasele teole, mitte avara ja ebamäärase seotuse kontrollimisele.
- 6.8 Usulise ühenduse sundlõpetamise aluse lisandumine on radikaalne *ultima ratio* meede, mida tuleb rakendada ainult viimase abinõuna.**⁸⁸ Intensiivsemalt põhiõigusi riivavad meetmed on õigustatud üksnes juhul, kui põhiõigusi vähem riivavate vahenditega pole võimalik eesmärki saavutada.⁸⁹ Usulise ühenduse juriidilise staatuse äravõtmine on erandlik meede, mida tohib rakendada alles pärast vähem riivavate sammude ammendamist (nt hoiatus, rahaträhv, maksusoodustuste äravõtmine jne).⁹⁰ Vastuvõetud seadus viib aga paratamatult seaduskuulekate EKÕK ja Pühtitsa kloostri sundlõpetamiseni, lähtudes välisriigis asuvate teiste isikute väljendatud seisukohtadest. Tavapärase usutalituse eest karistamine sellise tagakiusamise meetmega on täiesti lubamatu.⁹¹ Seadus mis iganes astmelist sekkumist ei võimalda – norm ei kohusta rakendajat astuma

⁸⁷ RKKKo 16.06.2023, 1-21-5633, p 78.

⁸⁸ EIKo 33203/08 Biblical Centre of the Chuvash Republic v Russia, 12.06.2014, p 54.

⁸⁹ RKÜKo 21.06.2011, 3-4-1-16-10, p 92.

⁹⁰ EIKo 37083/03, Tebieti Mühafize Cemiyeti and Israfilov v. Azerbaijan, 08.10.2009, p 82; EIKo 302/02, Jehova's Witnesses of Moscow and others v. Russia, 10.06.2010, p 159.

⁹¹ EIKo 32401/10 jt, Taganrog LRO v Russia, 07.06.2022, p 188; EIKo Jehovah's Witnesses of Moscow v Russia, p 159.

eelnevaid, leebemaid samme ega jätta sisulist kaalutlusruumi, vaid viib imperatiivselt sundlõpetamise taotluse esitamiseni. Selline äärmuslik meede nõuab väga tõsiseid ja veenvaid põhjendusi, et seda saaks pidada „demokraatlikus ühiskonnas vajalikuks”.⁹² Sellist meedet saab kaaluda üksnes rasketel ja korduvatel juhtudel, kui ühenduse tegevus ohustab avalikku korda, ning ainult siis, kui leebemad meetmed ei ole olnud või ei saa olla piisavalt tõhusad.⁹³

6.9 Seadusandja jättis kõrvale muudatusettepanekud, mis oleksid sihitud moel vähendanud riske. Keskerakonna muudatusettepanekute⁹⁴ eesmärgiks oli just võimaliku julgeolekuohu maandamisega otseselt seotud ja seadusandja poolt seatud eesmärgi saavutamine. Muudatusettepanekute nr 1 ja 2 kohaselt oleks usulisel ühendusel ja usuühingul keelatud täita sellist otsust, korraldust või juhust, mis on julgeolekuohuks ja see kohustaks karistusseadustikus ettenähtud süüteoosseisude kõrval sundlõpetamise menetluse ähvardusel kinni pidama lisapiirangust ehk ennetama julgeolekuohu realiseerumist. Lisaks oli muudatusettepaneku nr 3 puhul (mis ei ole Riigikogu suurde saali jõudnudki) esitatud alternatiiv, mis võtaks Eesti õiguse mõttes julgeolekuohuga seotud välismaiste isikute ja ühenduste vastavatelt otsustelt ära igasuguse õigusliku mõju ehk need ei omaks Eesti õiguse alusel mingit kehtivust ega tooks kaasa õigusi või kohustusi. Need sätted tagaksid, et kanoonilisi sidemeid ei saaks ka teoreetiliselt ära kasutada vaenulikuks mõjutustegevuseks, sest seda ei saaks varjata või õigustada põhikirjaliste või muude usuliste kommete järgimisega. Paraku ei leidnud need ettepanekud, mis oleksid vähendanud riiveid usu- ja ühinemisvabadusele, Riigikogus toetust. Ent alternatiivse regulatsiooni olemasolu näitab, et poliitilise toetuse tingimustes oleks selliste seadusemuudatuste vastuvõtmine, mis üheaegselt austaks usu- ja ühinemisvabadusi ning maandaks võimalikke julgeolekuohte, igati võimalik ning küsimus oli pigem poliitilise tahte puudumises.

6.10 Vaidlusalune meede ei ole demokraatlikus ühiskonnas „vajalik“ ega vasta *ultima ratio*-põhimõttele. Eesmärgi saavutamiseks on juba olemas vähem koormavad ja toimivad õiguskaitsevahendid kehtivates seadustes. Seadusandja ei ole näidanud vältimatust ega analüüsinud alternatiive. Norm ei sisalda astmelist, mõõdukat sekkumisraamistikku, vaid viib imperatiivselt sundlõpetamiseni. Järelevalvekoormus muutub ebamõistlikult suureks ning eesmärgipäraseid ja vähem riivavaid muudatusettepanekuid ignoreeriti. Arvestades ka EIK praktikat, mille järgi peab sekkumine usuvabadusse vastama pakilisele ühiskondlikule vajadusele, tuleb järeldada, et olemasoleva sundlõpetamise mehhanismi aluste täiendamine ei ole vajalik ning on seetõttu põhiseadusega vastuolus.

⁹² EIKo Biblical Centre of the Chuvash Republic v. Russia, p 54.

⁹³ Veneetsia komisjoni arvamus CDLAD(2012)022, lk 19-20, p 93-94.

⁹⁴ 570 SE II. Muudatusettepanekute loetelu kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde. 26.03.2025. Veebis: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/133fc804-5a56-46f8-b595-84cc2a66465f/kirikute-ja-koguduste-seaduse-muutmise-seaduse-eelnou-570-se/>.

7 ABINÕU EI OLE MÕÕDUKAS

- 7.1 Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärkide tähtsust.**⁹⁵ Mõõdukus seondub vajalikkusega laiemas mõttes – vajalikkusega demokraatlikus ühiskonnas ning nõudega, et ei tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.⁹⁶ Vastuvõetud seadus asetab ühele kaalukausile riigi julgeoleku kaitse eesmärgi, kuid teisele kaalukausile ulatusliku ja intensiivse sekkumise õigusküülekate usuliste ühenduste põhiõigustesse.
- 7.2 VÕK on olnud Konstantinoopoli patriarhaadist iseseisev alates 1448. aastast.**⁹⁷ Eestis soovitakse seda keelustada poliitilistel kaalutlustel. Siseministeeriumi ja seadusandja senine tegevus jätab mulje, et eesmärgiks on olnud rätseplahendusena kujundada normid, mis võimaldaksid sundlõpetada konkreetset usulised ühingud, mitte kaitsta inimesi vaenuliku mõjutustegevuse või desinformatsiooni eest. Seaduse muutmisele asuti hoolimata asjaolust, et riigil ei ole EKÕK-ile ega Pühtitsa kloostrile etteheiteid peale nende sideme VÕK-iga. Õigusriigi põhimõtetega on vastuolus panna isikut vastutama teise isiku tegude eest. Meetmed peavad olema suunatud konkreetsele kuritegelikule või ebaseaduslikule tegevusele,⁹⁸ mida käesoleval juhul ei ole tuvastatud.
- 7.3 Seadus ei ole proportsionaalne, kuna sellega luuakse alus abstraktse ohu ennetamiseks.** Seletuskirja kohaselt on seaduse eesmärgiks ennetada “potentsiaalseid ohte, mis võivad tuleneda” piiriülesest sidemest.⁹⁹ Selline lähenemine põhineb analoogial välismaalaste seadusega, kus riskihinnangute tegemisel lähtutakse põhimõttest, et ohu esinemine on piisavalt tõenäoline juba siis, kui selle realiseerumine ei ole ilmselgelt välistatud.¹⁰⁰ EIK on aga korduvalt rõhutanud, et usuvabaduse piiramist ei saa põhjendada pelgalt oletatava ohuga, et kirik võiks riiklikku julgeolekut kahjustada. Piirang peab toetuma konkreetsetele faktidele ja ühenduse tegelikule tegevusele.¹⁰¹ Veneetsia Komisjon on samuti mitmel korral rõhutanud, et usuvabaduse väljendamist saab piirata ainult siis, kui sellega kaasneb konkreetne avaliku korra või julgeoleku riive, mitte olukorras, kus väidetakse olevat üldine oht riiklikule julgeolekule.¹⁰² Seega oletuslikule riskile rajatud kriteerium ei saa õigustada niivõrd ulatuslikku põhiõigustesse sekkumist.
- 7.4 Ohu hindamisel tuleks lähtuda Eesti territooriumil registreeritud usulise ühenduse enda tegevusest.** Ka OSCE juhised rõhutavad, et õigusliku staatuse andmisest keeldumine või usulise ühenduse registrist kustutamine ei tohi põhineda oletuslikel ohtudel, vaid peab tuginema selgetele ja kontrollitavatele tõenditele ühenduse ebaseadusliku tegevuse kohta – näiteks juhul, kui ühendus on seotud kuritegeliku tegevusega või tegutseb viisil, mis ületab rahvusvaheliselt tunnustatud usu- ja veendumusvabaduse piire.¹⁰³ Vastuvõetud seaduse tõlgendamisel ilmneb aga, et ohu määratlemisel ei lähtuta Eesti usulise ühenduse tegelikust tegevusest, vaid juhitudakse peamiselt asjaolust, et ühendusel on side välismaise isikuga, kes on kunagi toetanud sõda, kutsunud üles relvajõu õigusvastasele kasutamisele või vägivallale või on tegutsenud viisil, mida võidakse pidada ohuks riigi julgeolekule. Seega kehtestatakse piirang abstraktsetele olukordadele, mis jäävad Eestis oleva usulise ühenduse mõjusfäärist väljapoole ega saa olla tema kontrolli all. Praktikas võib see tähendada, et usuliste ühenduse tegevuse õigusvastaseks lugemiseks ja sundlõpetamiseks

⁹⁵ RKÜKo 3-4-1-17-13, p 32-35.

⁹⁶ PS. Komm vlj. § 11, p 32.

⁹⁷ Russian Orthodox Church. – Britannica. 10.11.2025. Veebis: <https://www.britannica.com/topic/Russian-Orthodox-Church>

⁹⁸ OSCE: Policy Guidance, lk 25-26.

⁹⁹ 570 UA II seletuskiri, lk 11.

¹⁰⁰ *Ibid*, lk 7.

¹⁰¹ EIKo 45701/99, Case of Metropolitan Church of Bessarabia and Others v Moldova, 13.12.2001, p 125.

¹⁰² Veneetsia komisjoni ülevaade arvamustest ja raportitest usu- ja veendumusvabaduse kohta, CDL-PI(2021)001, 8.01.2021, lk 20.

¹⁰³ OSCE: Policy Guidance, 2019, lk 33.

algatamiseks piisab isegi välismaise usujuhi varasematest, koguni mitteametlikest avaldustest. Eesti usuline ühendus ei saa välisriigis tegutsevate isikute seisukohti ega ametikohtade vahetumist kuidagi kontrollida ega mõjutada. Selline seaduse sõnastus sunnib Eesti ühendust pidevalt jälgima välisorganisatsioonide ütlusi ja samme, et ette näha võimalike sanktsioone enda vastu.

7.5 Tegu on oma loomult karistava meetmega, mis on kahtlemata ebaproportsionaalne. Olukorras, kus nii EKÕK kui Pühtitsa klooster on ühemõtteliselt väljendanud, et nende jaoks on kanooniline side määrava tähtsusega ning selle katkestamine ei ole mõeldav, ei saa selle seadusmuudatuse eesmärgiks pidada muud, kui eelduste loomist ühingute sundlõpetamise taotluse esitamiseks. Sellisel kujul seaduse vastuvõtmine tembeldaks puudutatud usulised ühendused seadusrikkujateks olukorras, kus neil puudub sisuline võimalus rikkumist vältida ilma oma usu ja veendumustega vastuollu minemata. Sisuliselt kantakse vastutus välisriigis tegutseva isiku või ühenduse seisukohtade eest üle Eestis registreeritud usulistele organisatsioonidele. Kollektiivse vastutuse rakendamine ning terve usulise kogukonna vastutusele võtmine välismaal tegutsevate üksikisikute tegude eest ei ole kooskõlas rahvusvahelise õigusega.¹⁰⁴ Eestis registreeritud erakondadel on olnud liikmeid, kes on kuritegudes süüdi mõistetud, ent sellegipoolest ei ole jõutud nende erakondade lõpetamise vajaduse reguleerimiseni, ehkki nende kui poliitiliste otsusekujundajate mõju julgeolekule on märgatavalt suurem kui apoliitilistel usulistel organisatsioonidel. Isegi Kaitsepolitseiametis on töötanud isikuid, kes on riigireetmises süüdi mõistetud,¹⁰⁵ ent õiguslik ja moraalne vastutus lasub üksnes nendel isikutel, mitte organisatsioonil tervikuna. Veelgi enam, ühtegi EKÕK-i ega Pühtitsa kloostriiga seotud isikut ei ole riigireetmises kahtlustatud ega süüdistatud, mistõttu kogu ühenduse suhtes sunnimeetme kohaldamine oleks seda enam ebaproportsionaalne.

7.6 Usu- või veendumusvabaduse ja julgeolekuga seotud väljakutseid ei saa lahendada üksnes riigi poolt kehtestatud õiguslike sanktsioonidega. OSCE näeb ette, et kõigepealt tuleb rakendada laiemat, mittepiiravat meetmete valikut, nagu hariduslikud tegevused, teadlikkuse tõstmise programmid, usuliste ja veendumuslike kogukondade vaheline dialoog ja koostöö ning kogukondade kaasamine.¹⁰⁶ Eeltoodu nõuaks riigilt eesmärgipärast ja vastutustundlikku muutuste juhtimist, milliste protsesside juhtimine praegusel juhul on toimunud põhiõiguste riive arvelt. Seadus tooks aga kaasa usklike vaimuliku enesemõistmise ja kuulumise lammutamise, mis on ka eelpoolviidatud ICCPR artikli 18 lõike 2 kohaselt otseselt keelatud ehk sundmeetmena vajaduse täielikult ümber kujundada EKÕK ja Pühtitsa kloostri teoloogiline identiteet.

7.7 Mitmed isikud ja institutsioonid on järjepidevalt esitanud EKÕK-i ja Pühtitsa kloostrit eksitavas ja vaenulikus valguses. Ainuüksi eelnõu menetlemine on loonud vaenuliku suhtumise, millele järgnes haldussurve, mis juba iseenesest kahjustavad EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri rahumeelset ning seaduskuulekat usupraktikat ning kujutavad põhjendamatut ja ebaproportsionaalset sekkumist nende usuvabaduse teostamisse. President Kersti Kaljulaid võrdles EKÕK-i avalikus sõnavõtus ISIS-e ja Talibaniga.¹⁰⁷ Pühtitsa kloostri nunnasid on täiesti alusetult süüdistatud nii Eesti¹⁰⁸ kui välismeedia¹⁰⁹ kaudu riigivastases tegevuses. Üleskutset austada

¹⁰⁴ ElKo 37477/11, *Centre of Societies for Krishna Consciousness in Russia and Frolov v. Russia*, 23.11.2021, p 41-43.

¹⁰⁵ Seppel, A. Graafik: riigireeturiid Eestis pärast iseseisvuse taastamist. 11.02.2019. Veebis:

<https://www.postimees.ee/6520711/graafik-riigireeturiid-eestis-parast-iseisvuse-taastamist>

¹⁰⁶ OSCE: Policy Guidance, lk 27.

¹⁰⁷ Esimene stuudio: 21 | Kersti Kaljulaid. – ERR Arhiiv. 20.02.2025. Veebis: <https://arhiiv.err.ee/video/vaata/esimene-studio-kersti-kaljulaid-487634>.

¹⁰⁸ BRITI MEEDIA) Vene nunnad levitavad Eestis Kremli propagandat. – Postimees. 22.06.2025. Veebis:

<https://maailm.postimees.ee/8273723/briti-meedia-vene-nunnad-levitavad-eestis-kremli-propagandat>

¹⁰⁹ Rothwell, J. Russia 'using nuns as spies to spread propaganda'. – The Telegraph. 21.06.2025. Veebis:

<https://www.telegraph.co.uk/world-news/2025/06/21/russia-using-nuns-as-spies-to-spread-propaganda/>

usuvabadust on aga seostatud üleriigilise levikuga ajalehe arvamusküljel natsismi toetamisega.¹¹⁰ Ka laiemalt usuvabaduse juriidilist kaitset on raamitud kui vaenulikku tegevust riigi vastu.¹¹¹ Avalikke seisukohti, millega on korduvalt kinnitatud EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri vastavust Eesti seadustele, Venemaa agressiooni hukkamõistu ning sõltumatust patriarh Kirillist, on ignoreeritud. Niisugune retoorika näib olevat suunatud piirangumeetmete õigustamisele, kasvatades avalikkuses hirmu ja umbusku. Seega EKÕK-i ja Pühtitsa kloostrit on riivanud juba ainuüksi käesoleva seaduseelnõu menetlemine, muu hulgas sellega kaasas käinud riigiasutuste avalik kommunikatsioon.

7.8 EKÕK ja Pühtitsa klooster on sattunud süstemaatilise finants- ja haldussurve alla. Eesti valitsus andis Eesti Kirikute Nõukogule korralduse peatada riigieelarveliste eraldiste maksmine EKÕK-ile – hoolimata tunnistusest, et Kirik tegutseb seaduskuulekalt – katkestades rahastuse, mida seni jagati liikmeskirikute vahel proportsionaalselt. Lisaks Tallinna linnavalitsus lõpetas ilma ühegi lepingurikkumiseta rendilepingu ajaloolisel aadressil Pikk tänav 64/1–4,¹¹² mida on alates 1829. aastast järjepidevalt kasutatud usutalituste ja haldustegevuse tarbeks. Pühtitsa kloostri ja EKÕK-i mitmel kogudusel on aga kindlustuskulud hüppeliselt ja meelevaldselt kasvanud. Need sammud moodustavad õigusvastase sekkumismustri, mille sihiks on halvata EKÕK-i ja Pühtitsa kloostri toimimine ning isoleerida see avalikust ja institutsionaalsest toest.

7.9 Kokkuvõttes ei ole vastuvõetud seadus mõõdukas ega seetõttu proportsionaalne. See ei vasta „demokraatlikus ühiskonnas vajalikkuse“ kriteeriumile, moonutab usuvabaduse olemust ning asendab konkreetse õigusvastase käitumise ohjeldamise kollektiivse vastutusega. Oodatav kasu on hüpoteetiline ja tõendamata, ent põhiõigustesse sekkumine on ulatuslik, püsiv ja vältimatult viib õiguspäraselt tegutsevate usuliste ühenduste sundlõpetamiseni. Eesmärki oleks võimalik taotleda oluliselt leebemate ja sihitumate vahenditega, mistõttu intensiivsema riive valik ei ole õigustatud. Seadus ei loo põhjendatud seost valitud abinõu ja taotletava eesmärgi vahel, võimendab julgeolekuohte ning sekkub usuvabadusse lubamatult ja intensiivselt.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Artur Knjazev
vandeadvokaat

Eesti Kristlik Õigeusu Kiriku
ja
Pühtitsa Jumalaema Uinumise Stavropigiaalse Naiskloostri
lepingulised esindajad

/allkirjastatud digitaalselt/

Steven-Hristo Evestus
vandeadvokaat

¹¹⁰ JUHTKIRI) Presidendi üllatav otsus. – Postimees. 24.04.2025. Veebis: <https://arvamus.postimees.ee/8236663/juhtkiri-presidendi-ullatav-otsus>

¹¹¹ Vootele Päi: Moskva patriarhaat asub vasturünnakule. – ERR. 07.03.2025. Veebis: <https://www.err.ee/1609625189/vootele-pai-moskva-patriarhaat-asub-vasturunnakule>.

¹¹² Tallinn lõpetab Vene kirikule kontoriruumide rentimise. – ERR. 28.05.2024. Veebis: <https://www.err.ee/1609354703/tallinn-lopetab-vene-kirikule-kontoriruumide-rentimise>.